

Mare.

Spisal E. Gangl.

I.

ri Dolčevih na Sinjem vrhu so imeli bogato svatbo. Janez, starejši gošpodarjev sin, je privedel na dom lepo nevesto. Mare je bila hči gostilničarja Radojeviča iz Kamanja. Kamanje je onkraj Kolpe, ob cesti, ki teče ob Ozaljskem gradu do Karlovca in Zagreba.

Z belo, novo pločevino pokriti zvonik kamanjske župne cerkve gleda, blesteče oblit od toplega solnca, daleč okrog po hrvaškem in belokranjskem svetu. Kogarkoli je vodila pot iz naših krajev tja doli na Hrvaško, se je oglasil pri Radojeviču in si izplaknil grlo z izborna in ceno pijačo, ki jo je rodilo belokranjsko trtje.

Stari Dolec je imel lepe vinograde v Repici in na Vivodini. Pridelal je vsako leto dosti vina. Bilo je zlato kot cekin in dobro kot medica. Moč je imelo v sebi, da ti je ogrelo kri, zbudilo pesmi v srcu in te udobrovoljilo do plesa in solz. Stari Dolec je čislal svojo pijačo nad vse druge dobrate. Nikdar se ni pripetilo, da bi ne bilo v domači hiši čutare ognjenega vina, ki ga je smel piti domačin in prijatelj, kadarkoli je čutil potrebo in voljo.

Kar je bilo vina nad domačo rabo, ga je Dolec poprodal. A nikdar na vero, samo za gotov denar. Bil je tiste vrste človek, ki je verjel denarju, kadar ga je imel v svojem žepu. Krede ni poznal. Zato pa je bila njegova denarnica zmeraj polna. Dolčev denar pa je hodil tudi med ljudi. Po deset od sto — ali še več, povrh ne-
koliko lodric mošta, in tako mu je rasel imetek — kakor so pravili — kar vidoma.

Z Radojevičem sta bila stara prijatelja. Kamanjski gazda je kupoval od njega vino in ga plačeval iz rok v roke. To so vedeli ljudje daleč doli do temnih slavonskih šum. Kdor je prišel k Radojeviču in mu je bilo treba poživljajočega požirka, ni zahteval nič drugega nego samo: „Dajte mi, gazda, Dolca!“

Hvaleči glas, ki se je širil po deželi o Dolcu in Radojeviču, je oba moža zbližal še bolj. Bila sta drug drugemu uslužna, da bi se ne razbilo prijateljstvo in da bi jima ostal sloves dobrega vinščaka, oziroma vrlega gostilničarja.

S Sinjega vrha, ki se je razprostiral na pobočju gorjanskih izrastkov, sličen iz dalje božičnim jaslicam z belimi hišicami, ki se svetijo vabljivo in prikupno iz zelenega ozadja, je dostikrat gledal stari Dolec izpred svoje hiše tja doli h kamanjski cerkvi, do koder se je vila lepa ceste kot dolg, širok, valovit pas. Zdelo se je, da se je tostran iztekala v Kolpu, ki je posrebrena šumela v drznih ovinkih med travniki in lozami, in se onkraj zopet spenjala na kopni svet, veselo hiteča do Radojevičeve gostilnice. Po tej cesti je dostikrat tovoril Dolec z velikanskimi sodi, ki so bili namenjeni hladu Radojevičevih kleti. Dostikrat so po tej cesti potovale Dolčeve misli, misli namreč, kako bi svoj in Radojevičev dom zvezal še tesneje.

A nič drugače ni bilo z Radojevičevimi mislimi. Nemara so se večkrat srečale spotoma: Dolčeve, hiteče v Kamanje, Radojevičeve, hrepeneče na Sinji vrh.

Tako sta sklenila vsak zase v mislih, da je treba Dolčevega Janeza poročiti z Radojevičevo Maro.

Mare je morala v Zagreb, da se nauči kuhe in šivanja. Mare je bila krasna devojka kipečih prsi, vlažnih, plamenečih oči. Gosposki ljudje so se ustavljali pri Radojeviču največkrat samo zaradi nje. Okrog vitkega pasu se je ovila roka in mehki gosposki prsti so ji segli pod brado, laskavo se ji dobrikajoč: „Krasna si, Mare!“

Njej je prijala taka pohvala. Zakipelo je v nas od radosti in tesno se je naslonila k laskaču. Če je hotel, mu je dala tudi poljub, samo da je govoril gosposki svet, kako je lepa in domača. Ker ni imela več matere, ni bilo nikogar, da bi gledal nanjo. Zato je ravnala poleg volje zlasti tedaj, kadar ni bilo očeta doma. Takrat je imela običajno tudi največ gostov. Pili so sami in tudi Mare je morala piti. Gorela so ji lica in prsi so se ji dvigale hrepeneče. Po žilah ji je kipela kri . . .

Na povratku so si meli gosposki ljudje roke: „Ej, to je devojka, ta Mare!“

Domačih, kmetiških fantov ni marala nobenega. Bili so nerodni, dasi polni ljubezni. Prezirljivo je ravnala z njimi. Niti vina jim ni donášala sama. Zanje so bili gosposki ljudje! Kadar je slutila, da pridejo, je oblekla gosposki jopič, živordeč, z zelenimi, širokimi rožami. Črne, goste lase si je zvila v dve debeli kiti, ki sta se ji spuščali po hrbtu tja do pasu.

Zavidno so gledali domačini prihajače. Mnoga pest se je stisnila, mnogo oko je zažarelo jeze. A ni bilo nikogar, ki bi si

upal udariti, zakaj bali so se zamere in gosposke, ki je znala ostro kazniti kmetiško surovost.

Stari Radojevič ni hotel, da bi prišla sramota v njegovo hišo.

„V Zagreb pojdeš, Mare!“ je ukazal in mislil pri sebi: „Potem se vdaš z Janezom, in zavezani bodo vsi jeziki!“

Mare se ni bala Zagreba.

Zagreb je lep; veliko mesto, gosposko in svetlo je tamkaj. In pisano, veliko življenje. Videla ga je, dotaknilo se je je, ko je bila na Štefanjevo tamkaj, na tistem velikem sejmišču, kjer je toliko razkošja, toliko godbe in petja. Kako ji je prijalo, ko je došel mimo gosposki človek in jo ogovoril: „Hej, Mare, ali si došla tudi ti?“

Tudi v Zagrebu jo poznajo. Sladka zavest samoljubja je bivala v njej. Kako bo lepo, ko pride sedaj v Zagreb za pol leta, morda še za dlje. Sama se bo pogospodila. Živela bo veselo in svobodno v tem prelestnem, mamljivem zraku, ki se ji v njem popolnoma potopi spomin na tesnobo in čuječnost očetovega doma!

Nastanila se je pri stari sorodnici, pol gluhi in slepi ženski. Dekletu je bilo iz početka neprijetno, da jo srraži ta polmrtvi človek. Videla pa je kmalu, da je na tej strogosti več besed nego resnice. Starka je živela svoji pobožnosti in izkušala s poudarjanjem rekov svetega pisma izvesti očetov ukaz, da treba paziti na dekleta z vso skrbjo in ostrostjo. Vednih pobožnih opominov stare sorodnice se je privadila Mare toliko, da jih niti ni slišala, kadar je silila starka vanjo z moralizujočimi očitki. Brezsledno so šli svetopisemski reki mimo nje.

Mare je živela, kakor se ji je hotelo. Pri šivilji so se zbirala dekleta, ki so Radojevičevi zbudila ponos na telesno lepoto in jo uverjala, da ima veliko moč, kdor ima cvetoča lica in je tenak in gibek v ledjih. Lepa devotka omami moč vojaškega orožja in si usužni vsako srce.

Govorila pa so dekleta o vojaškem orožju namenoma. Zapazila so, da pohaja za kamanjsko šiviljo vojak, visok, tenak podčastnik z drzno zavihanimi brki, z dolgo, zvenečo, svetlo sabljo, z rumenimi našitki ob vratu, na vsako stran po tri zvezde. Jezilo jih je, da je Mare tista, ki ji veljajo vojakovi zaljubljeni pogledi. Naj ga ima, saj se bo kesala, ko bo prepozno. Zato ji niso z besedami tovarišice zavidale sreče, da si je osvojila ljubimca.

Ž njim je pohajala Mare, kadar ni klicala ljubčka služba v vojašnico ali na vežbališče. Z roko ob roki sta hodila po mestnih ulicah in trosila po gostilnicah Marin denar. V mraku sta se iz-

gubljala v senco Maksimirovih izprehajališč in se ljubila s poljubi in objemi. Mare je gorela v ljubezni. Trepetala je od težkega pričakovanja, ko je sedela sklonjena nad šivanjem, dokler niso zazvenele ostroge na tlaku pred hišo. Rdečica ji je šinila v lica, ko ji je javil glas izpred hiše, da je prišel ponjo on, ki jo ljubi.

Sladki so bili tisti večeri! Tresla se je Mare ob njegovi strani. Žile so ji udarjale v sencih, kolena so se ji šibila. Postati sta morala, da se je odpočila in pomirila na njegovih prsih. Hrepeneče se je ozrla vanj, v dolgem, strastnem poljubu je obvisela na njegovih ustnih. Prižel jo je k sebi tesno, da jo je zbolelo. Potrepljal jo je z roko po hrbtu, prav kakor svojega iskrega vranca, kadar so mu drgetale mišice od nemira in pričakovanja!

„Kaj hočeš, Mare? . . .“

„O, dragec, moj dragec, ti edini, sladki! . . .“

„Ne boj se! Nič ne bo zla!“

Kadar ni bilo starke doma, je prišel tudi k njej.

Govorila sta šepetaje. Mare je zagrnila okna, dasi ni bilo nikogar onkraj ulice, ki bi videl k njima. Zdelo se ji je, da ne sme niti solnce videti njiju ljubezni.

Mara mu je sedla v naročje. Glava ji je omahnila in oči so se zaprle. Dihala je naglo. Vsa se je pritisnila k njemu, da je čutil vročino njene krvi.

„O, moj dragec, ti sladki, edini! . . .“

„Ne boj se! Nič ne bo zla! . . .“

„Ali ti bom žena? . . .“

„Moja boš, Mare! Ne boj se! . . .“

Govoril je mirno, prepričevalno, kakor bi bil vaje takemu govoru.

Mare je čutila čimbolj, kako je njegova. Odmrla je svojemu delu, živela je v večnem hrepenenju, sanjala v spominih polpretekle sladkosti.

Obšel jo je strah. Ako zve oče in pride in jo odvede! . . .

Polk njenega ljubimca je bil premeščen v Slavonijo. Izpočetka ji je pisaril, da misli nanjo in da je ne pozabi. Toda pozabil je Maro. A da bi se ji ne posmehovale prijateljice, ni tožila. V srcu ji je bilo hudo, a gledala je veselo in ponosno.

„Takšnih, kolikor hočem!“

Toda nekdanjega ognja ni bilo več. Ugajalo ji je laskanje dvorljivih mladičev. Gledala jih je z živimi, ognjenimi očmi in si osvajala njih srca. Trepalnice so se ji zaprle napol, šinil je izmed njih gorak pogled, željan, ukazujoč; in že je bil njen, komur je bila njena naklonjenost najbližja.

Stara šorodnica se ni več menila zanjo. Vpletala jo je le še v molitve, končno jo je izpustila tudi iz njih.

„Saj ima očeta! Kaj mi mar vrtoglavost dekliška!“

Mare bi ne hotela nikoli iz Zagreba. Všeč ji je bilo življenje, kakršno je živela. Zнала je govoriti očetu tako, da je prebila v Zagrebu leto dni. In zdaj je bila tudi na zunaj popolna gospodična. Samo klobuka ni smela nositi.

Stari si je mislil: „Sicer je ne vzame Janez. Na Sinji vrh ne sodijo ženske s klobuki!“

Dolec je vedno priganjal z ženitvijo. Žena mu je umrla ob rojstvu drugega sina Marka, ki je moral letos v vojake. Vitkega, krepkega mladeniča so vzeli k dragoncem, in zdaj je bil stari z Janezom sam na domu. In kvarno je, če vladajo domačijo samo tuje ženske, dasi so mu v rodu. Zato mora k hiši mlada gospodinja.

Mare je morala domov.

„Sedaj znaš vse, sedaj se vdaš!“ je ukazal Radojevič.

Mislil je tudi že, da bi bilo morda bolje, ako se priženi Janez k njemu. Ko so pa takoj po Marinem prihodu zopet začeli dohajati k Radojeviču zaljubljeni laskači, ki so zdaj še drzneje objemali nje cvetoče telo, se je zaklel stari, da mora Mare na Sinji vrh, da ne bo sramote in pretepov.

„Mare, tako smo sklenili in udarili, da vzameš Janeza!“

Dekle je obstalo sredi sobe in se ugriznilo v ustnice.

„Da vzameš Janeza, smo sklenili, Dolčevega namreč!“

Mare se je naslonila na omaro.

Janeza je poznala. A niti slutila ni nikdar in nikoli, da mu bodi žena, zmeraj poleg njega, z njim in zanj.

Hotela je nekaj reči.

„Torej Janeza! — Vse drugo sva se že pomenila z Dolcem, s starim namreč. Ti pa vzameš Janeza s Sinjega vrha.“

Odprl je okno. Daleč tam na pobočju gorjanskih izrastkov so se belile hiše Sinjega vrha. Njih beloba je odsevala do tusem. Nehote se je pripognila Mare skozi okno. Jasen dan je plaval zunaj. Upiral se je v beloto sinjevrških hiš, da je jemalo dekletu vid. Pokrila si je oči z dlanjo, ki so jo porosile solze, nepoznane, brezupne...

„Da, tja gori pojdeš!“

Stari je gledal skozi okno. Od Kolpe sem se je valil po cesti oblak prahu. Prihajal je bliže, in že je bilo razločiti v njem voz.

„Sedaj prideta! — Pogrni mizo, prinesi vina, kruha in svinjine!“

Mare se je okrenila in odšla.

(Dalje prihodnjič.)

Mare.

Spisal E. Gangl.

II.

n tako so imeli pri Dolčevih na Sinjem vrhu bogato svatbo. Tri dni so se gostili pri Radojeviču; sedaj se je pripeljala dolga vrsta svatov k Dolcu, da tu nadaljujejo in končajo pojedino.

V Kamanju je bila nevesta Mare tiha in mirna. Tesno ji je bilo poleg moža Janeza. Ni marala zanj in ni mogla marati zanj. Nehotoma se ji je zbujal spomin nanj, ki je bil lep in ki je znal ljubiti. Lepe brke je imel in žvenketajoče ostroge. Janez pa je bil hladan, pust in dolgočasen. Imel je žuljave roke in obrito lice. Čokat je bil, neokreten in močan, da jo je bilo strah, ko je pomislila, da bo morala zmeraj živeti poleg njega.

Kdo ve, kako ji je prišla misel, da bi jo moralo silno zaboleti, ako bi jo udarila Janezova roka. Stresla se je ob tej misli. Nekaj mrzlega ji je šinilo po hrbtu, dvignila je rame, kakor da ji zdajci pade na pleča težka Janezova roka.

Janez se je nagnil k njej in jo vprašal skoraj boječe: „Ali bi šla plesat z menoj, Mare?“

Pri peči so sedeli trije godci. Neubrana, hreščeča polka je bučala v tesnem prostoru.

Mare je vstala in zaplesala z Janezom. Nekoliko od vina, nekaj od radosti je gorelo Janezovo opaljeno lice. Udaril je s peto ob tla, dvignil ženo z levico, da ji je zašumelo krilo v zraku, in zaukal na ves glas.

„Kako si divji!“

„Saj svatujemo! Ju-hu! . . .“

Tu na domu, na Sinjem vrhu, ni hotela Mare, da bi ji očitali solze in slabo voljo. Kakor bi se ji izpolnilo dolgo, težko koprnenje, tako je bila živa in vesela. Včasih se ji je dvignilo v prsih nekaj grenkega in otožnega, a hitro je skočila v krog veselih svatov, ki so se vrteli sredi izbe. Tamkaj je plesala z njimi, da je premagala gorjupo silo, dvigajočo se do grla.

Najrajša je plesala z Markom.

Ta si je izprosil dopust, da je prišel vsaj na dom, ker ni mogel že v Kamanje.

Marko je bil ves drugačen nego Janez. Kakor da je drugih staršev sin. Imel je brke in vojaška suknja se mu je prilegala tako tesno, da je bilo videti vso slokost njegovega stasa. Kakor zvončki so mu rožljale ostroge, kadar je plesal ali pa udaril s peto ob peto in se zravnal ravno kot sveča.

Mare je mislila, da pleše ž njim, s prvim ljubčkom, ko je plesala z Markom. Nobena izmed vseh drugih plesalk ni slonela ob Marku tako tesno kakor Mare, bratova žena. Nobena ni plesala tako burno kakor Mare, bratova žena. Marko je čutil, kako je vsa vroča in koprneča, kako sope globoko, kako se ji odpirajo ustnice željno, po hladilu hrepeneče, kako se ji napenjajo žile na sencih. Marko, Janezov brat, v ljubezni izkušen vojak, s tremi zvezdami na vsako stran, je takoj slutil, da ni za to mlado, življenja polno ženo on, resni in tihi mož. Marka je obšlo tesno, neprijetno čuvstvo. Ko je nehal plesati, je v naglici izpil dve kupici vina, si obrisal z ruto ustnice in zasukal brke. Kakor da mu je pretesan, si je popravil ovratnik. Godci so zagodli. Skrivoma je pogledal Marko k svakinji, ki si je naravnavala venec. Vzneredil se ji je nekoliko. Vejica suhih mirtnih cvetov ji je zdrsnila na čelo, ki ji je bilo znojno, da so se sprijemali na njem črni kodri. Poravnala si je poročne cvetove. Roka se ji je tresla in oči so se ji okrenile k Marku. Srečala sta se z očmi. Marko je dvignil kozarec proti bratovi ženi in ga izpraznil do dna. Mare je začutila gorkoto po vseh žilah; trenila je z gostimi trepalnicami. Oba sta vstala obenem. Tesno sta se privila drug k drugemu in se zasukala v hitrem, strastnem plesu, da so se drugi plesalci v prvem trenutku nekoliko umaknili. Marku in Mari je bilo vroče. Ne od vina, ne od plesa — to je bila drugačna vročina. Marina glava je omahnila na Markove prsi. Čudna moč je sklonila Marku vrat. Hitro kot misel so dahnille njegove ustnice na Marin poročni venec poljub. Poročni venec, spleten iz belih mirt, je zdrsnil z las in padel na tla. Oba sta se hkratu sklonila, da ga pobereta. Oba sta ga pobrala obenem, in tedaj je segla tudi desnica v desnico, in oko se je potopilo v oko, vse to se je zgodilo tako naglo, da ni tega opazil nihče in da se tudi sama nista zavedela tega. Vse to je bilo kot nagel, hipen sen, kot zahteva trenutja, ki se je porodilo in umrlo v enem samem hipu. Mare in Marko sta skočila drug od drugega, kakor da bi se ustrašila tega, kar se je in kar še še ni zgodilo . . .

Marko je ostal doma še drugi in tretji dan. Opasal si je svetlo sabljo in hodil po vasi. Šel je seveda tudi iz vasi, tja v mesto, da

se pokaže ljudem. Spotoma so se mu nasmihala dekleta. Lepemu vojaku so cvetli nageljni na vaških oknih. Njemu so rdela mehka lica vaških devojk, ki so ga pozdravljale izza cvetličnih grmov. Mare je gledala za njim, za svakom, ki je stopal navzdol po kameniti cesti proti mestu. Sabljo je pustil, da je udarjala ob kamen. Lovila se mu je med nogami. Oblačil si je rokavice. Zdaj si je pogladil brke, zdaj si popravil šopek rdečega cvetja za čepico, ki si jo je potisnil na desno stran skoro do ušes. Solnce je svetilo jasno in svetlo. Njega žarki so se lomili v jeklu dolge sablje, da je bilo videti, kakor da se krešejo strele, koder stopa Marko-vojak. Tudi ostroge in gumbi so se svetili v solnčnem zlatu, celo od visokih golenic se je utrinjala solnčna luč. Vsa pot od Sinjega vrha pa doli do mesta je bila videti svetla in praznična, ker je hodil po nje on, Marko. O, Marko, vojak!

Vse to je videla Mare. In v njenih prsih se je dvignilo nekaj grenkega in otožnega. Mokrota ji je prišla v oči. Na trepalnicah so se prikazale solze, ki so ji porosile lepo lice, pobledelo, izmučeno od dolge, prečute noči. Naslonila je glavo ob dlan in mislila nanj, ki je danes bogve kje v Slavoniji, mislila na sinočnji ples in na preteklo noč . . .

Ko je odhajal Marko, si je prižgal dolgo smodko in oblačil rokavice. Stopil je pred Maro, da se poslovijo. Zapenjal je rokavico na desnici in pihal dim predse. Dim mu je uhajal v oči, zato je zatisnil zdaj levo, zdaj desno oko. A bilo je videti, kakor da se posmehuje.

„No, zdaj grem, Mare!“

Mare je molčala. Brez potrebe si je odvezala predpasnik in si ga zopet privezala.

Marko je sklenil roke na hrbtu. Zibal se je v bokih, da mu je plesala sablja od škornja vstran in zopet nazaj h golenicam.

Pravtako je delal zmeraj on, preden je odšel.

„Pridi sem in daj mi poljub!“

Čakal je . . . Bilo je tiho v sobi. Nič se ni ganilo.

Marko je dostavil naglo: „Saj sva v sorodu!“

Mare je stopila za korak proti njemu.

„Kdaj prideš zopet?“

„Hm, kdaj? Vrag vedi! Ostanem nemara pri vojaki, da dobim kako službo in da ne bo treba umirati po kmetih. Tu je že lepo, a ne zmeraj — samo včas, Mare!“

Mare stopi še korak bliže. Kolikor je bilo ognja v njeni krvi — ves ji sili k licu.

„No, da! Ali prej te ne bo?“

„Morda, morda ne! Pri vojakihi smo: grem — in ne pridem, pridem — in ne grem! — Samo poljubi me, pa grem!“

Tako bi se igrala še dolgo, da ne vstopi Janez.

Janez je nosil Markov kovčeg. Prišel je, da ga spremi do voza in popelje do železnice.

„Pojdi, Marko, da ne zamudiva vlaka!“ reče Janez.

Zravnal se je Marko. Skozi okno je metalo solnce čisto svoje zlato nanj. Ves je bil oblit s tem zlatom. Jasno se je črtala njegova senca po tleh in po steni na nasprotni strani. Soba je bila polna razkošne svetlobe. V njej so se kopali bujni cvetovi vonjajočih nageljnov, ki so dehteli na oknu.

Marko je udaril s peto ob peto, da so zazvonile ostroge: „Pa zbogom, Mare!“

Janez je gledal nanj z veselimi očmi. Pogladi je z roko obriti obraz, smeh mu je zaigral okolo ustnic. Radosten je bil lepega brata.

„Pojdi, Marko!“

„Zbogom, Mare!“

Ta je stopila do okna in odtrgala nageljnov cvet. Bil je rdeč, kakor bi ga vzela pravkar iz rdeče krvi.

„To imej v spomin od mene!“

Zataknila mu ga je v gumbnico.

Brž seže Marko po njeni roki.

„Vsaj roko mi daj!“

Janez gleda brata in reče: „In poljubi ga, saj mi je brat!“

Marine ustnice zagore na Markovem licu. Potem se obrne in hoče oditi.

Janez gladi brado in gleda. Čaka in gleda.

„Mare, jaz tudi grem!“

„Srečno vozi, Janez!“ reče Mare in odide v sobico, kjer ji je stala postelja. Svetel, zlata bogat solnčen pramen je trepetal na zglavju, da je bila videti postelja pozlačena, vzeta iz pravljice. Sproti so se sušile solze, ki so kapale Mari iz oči in močile blazino. Zunaj je zaropotal voz. Nevidna moč je dvignila Mare od zakonske postelje. Stekla je k oknu in njene oči so hitele za vozom. Skrila se je za belo zaveso, obšito s čipkami. Videla je, kako se odmiče voz v daljo, kako maha Marko s čepico na levo in desno stran, kako vihti Janez z bičem, kako hite konji, kako izginja svetloba izpred njenih oči . . .

(Dalje prihodnjič.)

Mare.

Spisal E. Gangl.

III.

tari Dolec je dal Janezu hišo in posestvo. Sebi je izgovoril kot in toliko in toliko vinskega pridelka. Gotovine mu ni dal nič, češ, kakor jaz — tako on. Če zna, naj si jo pridobi, če ne, naj da oni iz Kamanja.

Tudi Marku mora izplačati določeno vsoto, kadar se oglasi zanjo.

Marko je bil vojak in je rabil denar. Njegovo zglašanje je bilo pogostejše, nego je mislil Janez. Vsako pismo pa je končal Marko z naročilom, da naj izroči Janez svoji ženi lepe in srčkane pozdrave.

Mare je odhajala malone vsako nedeljo in vsak praznik k očetu v Kamanje.

„Ob praznikih nimam doma posla, očetu pa le lahko pomagam.“

Začetakoma je spremljal Maro tudi Janez. Molče sta se vozila vso pot do Kamanja. Janez je ostal v družbi s starim Radojevičem in z drugimi možmi, ki so se shajali na pomenek in pijačo, Mare pa je dobila svojo družčino. Kadar je bilo lepo vreme, sta prihajala in odhajala pešice. V mraku, ko sta se vračala proti domu, in je bila noč tiha in ljubezni polna, se je hotel Janez okleniti Marine roke, kakor je to večkrat videl pri gosposkih ljudeh. A Mare se je odmaknila od moža in ga pogledala mrzlo in osorno. Janezu je bilo hudo, a rekel ni ženi ničesar. Nemo je stopal poleg nje, roke sklenjene na hrbtu. Klobuk si je potisnil daleč nazaj, da mu je vedril večerni hlad vroče čelo. Včasi mu je bilo, kakor da mu hoče od bolesti in jeze zavreti v možganih. Saj ni vendar storil ženi nič zla, a čuti dobro in sigurno, da ne mara zanj, za moža, ki ji je bil blag in dober.

„Hudiča!“ je zaklel Janez polglasno.

„Saj sem vedela, da si surov in oduren!“ ga je pokarala žena.

Janez je stopal nemo poleg nje. Stiskale so se mu prsi in se mu širile. Okrenil je pogled v desno in levo, da bi se razmisлил. Tiha loza je šumljala kraj njegove desnice. Kot dolga, črna stena se je izgubljala v temni dalji. Ni mogel kreniti Janezov pogled na

svobodno polje, ki je sanjalo onkraj loze. In tako, glej, ni mogel njegov pogled preko sedanjih razmer v življenje, ki ga čaka v bodočnosti. Dvignil se je pred njim zid, visok, neprodiren. Vse nade, vsi veseli pogledi so se razbili ob njem. Onkraj zidu ga je čakalo nekaj. Nekaj je šumelo in vonjalo po smrti, po usehlem cvetju in po dogorelih svečah. Vse Janezevo hrepenenje se je dvignilo, da bi samo za trenotek videlo, kaj težkega in hudega ga čaka. Vse njegovo hrepenenje se je dvignilo in padlo neutolaženo, neutolažljivo. Živel je kot v hudih sanjah, ko se človek zaman upira z izčrpanimi močmi, da ne strmoglavi v prepad . . .

Med tednom nista govorila skoro nikoli. Vsak je hodil svoja pota. Janez se je tešil z delom, žena mu je posedala doma in vzdihovala. Janez je hodil največkrat spat v kamro. Na skrinjo si je položil zglavje in razmišljal v polsnu, kakšen vrag je prišel med njega in ženo, da se mu niti enkrat ne približa z nasmehom.

Ob nedeljah je bil izmučen, da se mu ni hotelo v Kamanje. Odhajala je poslej Mare sama. Janez se je napotil v Repico ali na Vivodino in pokušal vino, ki je šumelo iz čepov v majoliko v dolgem, gostem, penečem se curku. Plemeniti sok mu je okrepil ude in mu vžgal lepe, drzne misli.

Če je šlo dekle mimo, je moralo v zidanico pit. Janez ji je položil težko roko ob pas in pritisnil belokrilko k sebi.

„Pij, duša!“

„Saj imaš ženo, pa bi ljubil mene!“

„Vraga imam, ne žene!“

Po vaseh okrog Sinjega vrha so kmalu govorili ljudje, da se mlada Dolčeva nič ne marata.

Kadar je šla Mare sama k očetu, je dohajala pozno po noči domov. Bila je razvnetá, vznemirjena. Lasje so ji gledali v neredu izpod svilnate rute. Kod je hodila, kaj je delala — je Janez izpraševal zaman. Pokazala mu je hrbet in zbežala v spalnico. Hitro je stopil Janez za njo. A Mare je zapahnila vrata za seboj. Že se je stisnila Janezu pest, že se je hotel z vso silo upreti v vrata, da bi zletela s tečajev, a hipoma ga je obšla zdrava misel: „Ne razvneмай jezikov sosednjim babam!“

Mare ni imela krepilnega spanja. Nemirno se je premetala na ležišču, da ji je odeja zdrsnila s postelje na tla. Šepetala je nerazumljive besede, ustnice na smeh, včasih stisnjene v bolestnem izrazu. Zamahnila je z roko in jo pritisnila na prsi. Žarelo ji je lice, znojne kapljice so ji obrosile telo, drgetajoče, razvneto. Ko se je zjutraj

zbudila, je bila izmučena, slabe volje. Spomin na presanjano noč ji je napravljajl realnost gršo, neznosnejšo. Napravljala se je in obstala pred fotografijo, Markovo, ki je visela visoko na steni. Speti se je morala na prste, da mu je gledala naravnost v lice, v žive, velike oči pod visokim čelom.

„Ti moj dragec, ti sladki, edini! . . .“

Poljubila je steklo. Jopič ji je zdrsnil z ramen. Bele prsi ji je poljubilo mlado, svetlo jutro, ki je kipelo skozi okno v sobo in dihalo sveže hladilo vanjo, na valovanje hrepenečih Marinih prsi . . .

Janez je cepil drva na dvorišču. Jezno je zamahoval s sekiro, da so letele treske na vse strani.

Stari Dolec je prišel izza vogla.

„Kdaj nam napravi zajtrk tvoja gospa?“ ga je vprašal z zaničljivim posmehom.

Janez je vrgel sekiro v kraj.

Stari ga je zbadal dalje: „Sedaj moraš najeti še eno deklo, da bo stregla samo njej!“

Janez je zaklel: „Saj ste hoteli, da jo naj vzamem! Sedaj jo imamo. A vse pojde k vragu! Jaz in ona in vi!“

„I, dečko, mene ne bo jemal vrag! A jaz namesto tebe, jaz bi ji pomagal!“

„Vse naj vzame vrag! Prokleti ljudje, ki ste mi nakopali nesrečo na vrat!“

Z nogo je sunil v kopo kalanic, da so se razletele po dvorišču. Njega gospodar, stari petelin, je naglo sprhotal na kup gnoja. Janez je pograbil poleno in ga zalučal vanj, da je padla žival s preklano glavo onkraj gnoja.

„Na, da boš vedel, kdo sem jaz!“

Staremu je padla pipa iz ust. Pobledel je v lice in vprašal Janeza: „Ali si mislil mene?“

Vse mišice so mu igrale v licih.

„Petelina sem mislil in vsakega, kdor mi nagaja!“

„Roka usahne, ki se dviga na očeta!“ je zamomljal stari Dolec in zavzdignil roko.

Janezu so se pobesile oči. Odšel je v hišo. Na pragu je srečal Mare, ki je nesla v sobo zajtrk.

„Pojdi jest!“

„Jej sama! Jaz sem sit jeze!“

Mare je povila otroka prej, nego se je nadejal Janez. Bilo je slabotno dete, nežno, skoro prozorne kože. V Janezu je umrla vsa

bolest. Tista velika stena pred njegovimi očmi se je sesula v prah. Nepoznana sladkost mu je napolnila prsi. Ves svet bi objel, vsemu svetu bi dal piti. Nikoli ni ljubil žene tako ognjeno, tako prisrčno. Staremu Dolcu se je upognil hrbet. Štel je na prste in majal z glavo. Ni hotel iti h krstu za botra. Pljuval je predse, kadar se je spomnil snahe. Vsi lasje so mu posiveli. S pestjo je grozil tja doli proti Kamanju. Toliko ni nikoli prekel v svojem življenju. In tudi pil ni nikdar toliko. Jeza in sramota sta se polegli v njem, ko je umrl otrok. Nikoli se ni zasmel, nikoli ni iztegnil ročice k materi in k očetu. Za pogrebom je šel Janez sam. Srce mu je hotelo umreti. Čutil je, da mu zagrebejo v zemljo s tesno, majhno, belo rakvijo vso srečo, nesluteno, komaj okušeno. Ko je stopal za rakvijo, je zopet šumela tiha loza kraj njegove desnice. Kot dolga, črna stena se je izgubljala v dalji. In tako, glej, se je zopet dvignil pred njim zid, visok, neprodiren. Vse hrepenenje je umrlo v njem.

(Dalje prihodnjič.)

Janez Trdina.

Avtobiografska pisma.

Prijavlja dr. Fr. Derganc.

remit iz Gorjancev ni služil samo v cvetoči nižavi življenja visoki gospe umetnosti, tudi na one jasne, samotne višine ga je gnalo, ki so tako blizu svetlemu, toplemu solncu, ali vendar tako hladne sape brijejo okoli ostro rezanih čeri, pokritih z zrnatim snegom in zelenim ledom. Tja gori ga je gnalo, premišljevati o tistem starem, še zdaj nerešenem poglavju o umetnosti in značaju, o tisti tolikokrat pobijani možnosti, če je umetnik tudi lahko mož. Dokumente svojega značaja in svoje jeklene, trde — nomen pač omen! — močnatosti nam je predložil Trdina v knjigi „Bahovi huzarji in Iliri“.

Prišel je v nižavo „starček z gore“ in kakor strašna, ker tako resnična obtožnica, polna čistega, krepkega navdušenja in resnega, moškega gneva, tako grmijo njegove besede. Odkriva pa tudi najbolj skelečo rano na mladem telesu negodnega naroda. Ponekod žgo in žgo te besede, kakor bi padale in cvrčale razbeljene kaplje na zakrknjeno, otrplo srce, da ga prebude iz blata nizke, samopašne,

Mare.

Spisal E. Gangl.

IV.

n prišlo je izza visokega, neprodirnega zidu pred Janezovimi očmi tisto težko, tisto veliko zlo, ki je prežalo nanj in zorelo dolgo časa, da kot moreči, zlobni duh zaveje nad vsem njegovim domom. Temne peruti so se razvile nad vsem njegovim domom. Dolge sence so padale vsepovsod, mrzle in grozne, da ni nikoli več posvetilo solnce pred njegov prag.

Stari Dolec je klel in pil vino. Oči so mu bile krvavo obrobjene, lica vdrta. Nekoč se je napravil k Radojeviču.

„Natolci zalego gadjo, Maro! Vse nas pomori kot ščurke! Janez je bedak, pa ne udari, slepec!“

Radojevič je vstal s stola. Tudi Dolec se je dvignil. Glava mu je zlezla med ramena. Nosil jih je zmeraj pripravljena za udarce. Tolkla je po njih sramota in jeza, življenje, otožno in nikoli svetlo, je bilo po njih, da se mu je zgrbil hrbet!

„Glej me starca, pokoro!“ je tožil mož s Sinjega vrha. „Tak sem kot star jarem, ves sključen in potr. Smrt že kleplje koso, da me pokosi kot plesnivo lat. Hudiča! A če je že meni tako, kako mora biti šele njemu, Janezu! Zmeraj molči in grize samega sebe, da ga bo konec, preden se zavemo! Udari strupeno glivo, Maro, da ji izleze hudoba iz nedrij! Prokleti osat!“

Radojevič je odprl vrata.

„Tod je šla — tod ne pride več!“

Pokazal je z roko na Sinji vrh.

„Tja ste jo odvedli, tam jo pokorite! Udari vraga, če ti ni po volji, a mene puščaj z mirom! — Dal sem Janezu hčer, kakršna je bila. Ako je ni videl osel, naj jo gleda zdaj. Preslepila ga je menda dota. — Sedaj se ravnajte sami, jaz vam ne bom mešetaril in drezal v tuje! Gotovi smo!“

Vljudno se je priklonil zijajočemu Dolcu in ga ostavil samega v sobi. Ta je udaril s palico po mizi, da je odskočilo prazno posodje od nje. Omahovaje je prestopil prag, zaloputnil vrata za seboj in odšel proti domu.

Vsako jesen je bilo v trtju manj pridelka. Ljudje so gledali, sklepali roke in tožili. Trtna uš se je zaredila v plodni, bogastva polni zemlji in razjedala plemenite korenine vinskega trsa. Usihalo je žalostno kot človek, ki je daroval drugim vse svoje najboljše moči in se sedaj pripravlja, da umrje in gre počivat.

Preden se je zavedel Janez, ni imel več zdrave trte niti v Repici niti na Vivodini. Žalostne, rjave lise so se širile po njegovem zrtju. Ležali so naokrog usehli, od zlobnega mrčesa preluknjani ključi, ki niso še za peč imeli prave vrednosti. Bila sta jih sam pepel in sama smet. Izrabljene so bile zemlji vse zdrave moči. Vsi njeni zdravi sokovi so bili iztisnjeni iz mokrih, sladkih grozdov prejšnjih bogatih jeseni. Puščava se je širila okrog samevajočih zidanic. Trnje je raslo spotoma, bahati plevel se je plazil med kamenjem kot silna, žalostna ironija. Modrasi so se solnčili na skalovju, ki je žarelo od gorkega solnca, prej tako cenjeno toplišče torečemu grozdju.

Umrli je sloves Dolčevega vina. Živel je samo v spominu davnih pivcev, ki so ga pili in ljubili Maro. Radojevič je točil zdaj druga vina, ki je bolela po njih glava in ki so napravljali ljudi divje in surove, da ni bila varna nobena ženska pred pijanimi gosti.

Ko je nekoč prišla Mare na očetov dom, so jo obstopili ti zabuhli, smradni obrazi in vse roke so se iztegnile po njej. Njenih belih prsi željni prsti so se zvijali kot kače.

Stari je pograbil palico in udaril ž njo po umazanih rokah, da so se pobesile od bolečine in sramote.

„Psi! Pojdite v sramotnico!“

Bilo ga je sram namesto hčere.

Potegnil jo je vstran in ji del grozeče: „To-le streho zapalim z lastno roko, ako mi prideš še enkrat delat sramoto! Pojdi!“

Hotela je nekaj reči.

„Pojdi!“

Mare je šla in ni je bilo več v Kamanje.

Janezu so omahnile roke, kakor bi bil kdo izpil iz njih vso moč. Samo toliko sile so še imele, da se je zdajinzdaj prijel za glavo, ki ni bilo v njej nobene mirne, trezne misli več.

Pohajal je okrog in ni vedel, kje naj zastavi, da mu ne zgrmi vse na glavo.

Očeta je zadela kap. Umrli mu je vsa leva stran. Ves ljubi dan je presedel pri peči, živ mrlič. Včasih bi rad kaj povedal sinu, ki je taval iz kota v kot. Ali zavalil se mu je po ustih težki, ohro-

meli jezik, da je bil čuti njegov govor otroški in smešen, če bi ne bil tako silno žalosten.

Marina lica so nekoliko upadla. Ostala so pa vkljub temu še vedno lepa. Kadar jo je pogledal Janez od strani, mu je objela žalost srce. Čutil je tako dobro, da nima nikogar rajši nego njo! Čeprav mu je bila tako daleč, tako tuja in mrzla, vendar bi storil zanj vse. Sedaj mu je velela čast, da reši, kar se da rešiti, da mu ne bo hodila žena po delu k ljudem v mesto in morda s svojim trdom rešila še njega.

Obšla ga je groza, ko se je spomnil, da niso gospodarili tako, da bi jim sedaj ne bilo treba jemati na posodo. Mare je hotela imeti vedno svoje veselje, naj velja, kar hoče. Vozila se je v Zagreb, tudi v Ljubljano. Janez ji ni branil. Dal in dovolil ji je vse, samo da bi si jo osvojil. In sedaj se je spomnil, da ni bilo to prav. Sedaj bi bilo treba denarja, da nasadi in oplemeniti opuščeno zemljo.

In tako je prišlo tisto veliko, težko zlo. Kot moreč duh je zavelo nad vsem njegovim domom. Majali so se temeljni kamni. Prišle so noči brez spanja, dolge, hladne noči. Kako si je želel Janez k ženi, da se napije v njeni ljubezni novih moči, da se mu umirijo v njeni bližini težke misli, da se izvije iz njih čist, lep, rešilen žarek, ki mu razžene temo in odpre pogled v upapolno bodočnost.

Mare ni hotela zanj.

„Ker sem te vzela, bom beračila zate in zase! Taka bo stvar!“
Solze so jo polile,

Janez je menil, da se mu zmede. Ali ni nikjer rešilne poti? Nikjer izhoda? — V Ameriko!

Ta misel mu je prišla nenadoma, da se je je ustrašil. Potegnil je z dlanjo po čelu in začel razmišljati mirneje. Zavihal je rokave in gledal svoje zdrave, mišičaste roke. Nihče ni izpil iz njih moči, nihče jih ni napravil nesposobnih za delo. Ž njimi si izkoplje iz tuje, bogate zemlje imetka, da mu ne bo stradala žena, da si očuva dom propada in da iznova zazeleni trtje po njegovem zemljišču. Potem ga bo ljubila Mare, ko vidi, da je delal zanj in mislil nanjo, upognjen od trdega dela. Novo življenje pride z njegovim prihodom. Veselo se dvigne mlada rast vsepovsod, koder je zdaj pusto in žalostno. Samo tega trpljenja je še treba, potem pride njegov dan, svetel, kot ni bil še noben!

Moški mu je bil korak, ko se je namenil v hišo, da ji pove, kaj je sklenil.

Dobil jo je v kuhinji.

Stopil je prednjo in dejal veselo in živahno:

„V Ameriko pojdem!“

Mare ga je pogledala. Tudi njej je prišlo to nenadoma, nepričakovano. Ničesar ni mogla reči. Žerjavico je zgrinjala na kup. Rdeča svetloba ji je sijala v lice. Videti je bilo, kako ji je nekaj zaplapolalo v očeh. Trenotek pozneje je bil izraz njenega lica zopet miren, vsakdanji.

„V Ameriko pojdem, da bo konec vsemu temu! Tamkaj delajo ljudje in jim ne pojedajo trtna uš pridelka izpred nosa. Vidiš, tako sem zdrav in krepak, vidiš! In Amerika ima denarja na kupe. Človek dela, pa tudi kaj pridelja. In potem pojdeš spet v Zagreb in Ljubljano. Še dlje, če boš hotela, še za mano. A rajši pridem jaz, bogat, in ti boš bogata in rada me boš imela, Mare! Vidiš!“

Sklonil se je k njej.

Ni se odmaknila od njega, ni se branila. Gledala je predse v kup žerjavice, ki je žarela pred njo. Zdajinzdaj se je vzpel iz nje plamenček tenak in ozek kot goreč jeziček. Ni čutila, da se je Janez nagnil v gorkoti k njej. Njegova gorkota ji je bila mrzla in tuja.

„Pošiljal ti bom zaslužek sproti, da boš plačevala obresti in obdelavala zemljo in imela vedno kaj zase. Samo treh, štirih tisočakov nam je treba, in spet bo tako vse pokoncu. Potem začnemo gostilnico. Sam pridelal, sam točil, sam iztržil zanj! A ti boš moja — vsa, z vsem srcem!“

Njene misli so bile daleč od Janezovega pripovedovanja.

Sama! Sedaj bo zopet sama, sama, sama!

Objel jo je okrog pasu. Začutila je na licu raskavo njegovo brado.

Sklonila se je v pasu nazaj.

„Le pojdi, Janez! Saj tako ne moremo živeti!“

Slovo je bilo kratko. Mare je še ležala, ko je odhajal. Oče je dremal, pol v nezavesti. Dal mu je desnico in hotel nekaj reči. V očesu mu je zatrepetala solza. Potočila se je po licu in se izgubila v blazini. Somrak je ležal nad vasjo, ko je zavil Janez na stransko stezo, da pride prej vrhu Gorjancev. Na njih se je že svetlikalo v utrinkih vstajajočega solnca. V dolini je ležala megla. Janez je stopal naglo kvišku, da pride prej tja, kjer že sije solnce.

Srce mu je bilo, lahko in veselo. Ozrl se je na rojstno vas. Iz meglenega jezera je kipel samo zvonik domače cerkve. Janeza je zazeblo. Zapel si je suknjo in stopal naglo naprej.

V.

Mari je šel tudi stari s pota. Pravzaprav ni bilo znati, da še živi. Ležal je na postelji in čakal tiste kose, ki ga pokosi kot plesnivo lat. Rad bi se obrnil k steni, če je šla Mare mimo postelje. A ni se mogel geniti. Nekega jutra so ga našli mrtvega. Oči je imel napol odprte. Ni bilo nikogar, da bi mu jih bil zatisnil.

Ob večerih, ki so prišli za žalostno jesenjo, je bilo osameli gospodinji plašno in mrzlo v zapuščenem domu. V kozarec je nalila olja in prižgala dušo, da ji je svetila po noči. Zgodaj je legla spat. Miš je zaškrbljala v podu, veja je udarila ob šipo, in mrzel znoj je oblil Maro. Vztrepetala je po vsem telesu in potegnila odejo črez glavo. Tesno je stiskala oči, da bi ne videla ničesar. A bilo ji je, kakor da se ji sveti pred očmi. Zanj ni bilo teme. Začele so se pred njo utrinjati iskre, ki so krožile po zraku in se družile v migljajoče zvezde, v nemirno plavajoče rože. Iz njih so se ozirali vanjo plašni obrazi, grdo spačeni, z zevajočimi usti, ostudne kreature. Nikoli ni videla takih obrazov. Tuintam se je prikazalo tudi lice, ki ji ni bilo tuje. V polsnu je videla Janeza, kako ima od solz razoran obraz; zagledala je starega Dolca z vdrtimi lici, z velikimi, krvavo obrobljenimi, osteklenelimi očmi. Videla je, kako se dviga izza postelje velika, močna, težka roka. Že je čutila, kako pada nanjo. Hotela je prestreči udarec, zakričati je hotela na ves glas, a geniti se ni mogla, ni mogla zavpiti. Nekaj jo je tiščalo za grlo z nepremagljivo silo. Telo ji je zadrgetalo, planila je pokoncu. Pomela si je oči in se ozrla plašno okrog. Goreča duša je pojemajoče plavala po olju. Dolge sence so vztrepetavale po tleh. Nič ni bilo hudega. Iz kamre je prihajalo zateglo, enakomerno sopenje spečega človeka. V prvem hipu se je spomnila Mare starega Dolca. Pa ta je že pokopan. Dekla je spala v kamri . . .

Nestrpno je čakala Mare jutra. Življenje, ki se je zbuvalo zunaj, je s tolažilom pozdravljalo njo, ki je hrepenela po življenju. Beli, mladi sneg je pokrival zemljo, dokoder so nesle oči. Zdelo se je Mari, da so zametene vse ceste, izbrisane vse steze, da ne bo nikoli več nobenega človeka do nje . . .

Zimsko solnce je vžigalo demante po neskončni zasneženi okolici. Sinjost neba se je stapljala daleč tam na obzorju z mirno, upokojeno zemljo. Svetli, izlikani sledovi okovanih sani so se svetlikali med hišami, hiteči iz vasi v dolino in dalje tja v daljave. Zašlo je v Mari upanje, da je morda ostal vsaj še en dohod v

njeno samoto, da je ostala vsaj še ena ozka, skrita gaz, ki ji privede kogarkoli, da jo otme silnega samevanja, neznosne ostavljenosti.

Ko se je oblačila, je stala pred Markovo fotografijo. Zunaj zima, a njej je bilo vroče. Nikogar ni bilo, da bi ji pogasil vroče plamene. Burno so se ji dvigale prsi.

„Ti dragec moj, ti edini, sladki! . . .“

Pisala mu je doli v Slavonijo. Vedela je sicer, da mu piše zaman, a pisala mu je vendarle. Poštni sel je raznašal vsak teden po dvakrat pisma po vasi. Mare je dobro vedela, da nima nič zanjo, a izpraševala ga je vendarle, ako ji je kaj prinesel.

Dohajala so pisma od Janeza. Bila so pisana s trdo roko, s srčno krvjo.

„Mare! Pozdravljam te črez hribe in doline in črez to široko morje. Jaz delam kot črna živina in služim po štiri dolarje na dan. Pošiljam ti, kar si morem največ pritrpati od ust. Pomakam pero v svojo srčno kri in te pozdravljam iz dna duše. Očetu postavi kamen na grob in daj za maše, da se ne uresniči nobena kletev, ki jo je izgovoril v jezi, da se ne pogrezne njegova duša v ogenj večnega pogubljenja . . .“

Mare je odgovarjala redko in redkeje. Janezu ni mogla pisati.

Vesela pomlad je privriskala od juga. Odbegnile so vlažne zimske sence, popje se je napenjalo. Iz njega je priklilo milijon cvetov, drug lepši od drugega.

Med zelenimi mladikami, ki so pognale iz starih debel okolo Dolčevega doma, je čepela hiša kot staro, zanemarjeno gnezdo. Odpadel je omet, dim se je valil skozi streho, koder ga je gnala volja. Ljudje so hodili rajši daleč zadaj po stezi med travniki nego po cesti pred hišo. Nihče se ni ozrl na Mare. Posmehovali so se ji fantje, ki so jo dražili po noči s trkanjem.

Včasi ni bilo Mare po ves teden doma. Dekla je zaspano in leno posedala pred hišo. Mare se je vrnila. Njeno lice je cvetlo od razvnetosti. Laže je zopet čakala Janezovega denarja. Dohajal je pa čim redkeje, naposled ga ni bilo nič več. Tudi samo mimogrede bi lahko izračunala Mare, da bi s tem denarjem lahko izravnala največje vrzeli in sedaj v pobeljeni hiši čakala Janezovega prihoda.

Minilo je leto in zopet leto, a Janeza ni bilo. Ni bilo glasu o njem.

(Konec prihodnjič.)

Mare.

Spisal E. Gangl.

(Konec.)

umrl je . . .

Mare si je dejala tako : Svobodna je sedaj. Zletele so ji z rok vse vezi, vse spone. Misel, da je umrl Janez, jo je pomladila, veselo ji je bilo v srcu.

Marko je služil pri vojaki nad službeno dobo. Pri zadnjih vojaških vajah je padel s konjem vred in si zlomil nogo. Dolgo je ležal v bolnici. Ko je zopet lahko hodil, ni bil več za dragonca. Prestopil je k orožnikom. A ni bil tudi za to naporno službo. Poslali so ga domov z majhno pokojnino.

„Mare! Kmalu se vidiva. Pridem in ostanem! . . .“

Ljudje so se čudili, kaj pomeni, da prenavlja Mare hišo. Zidarji so prišli in so jo belili zunaj in znotraj. Na oknih so zavonjali rdeči nageljni, rožmarin se je vil kvišku. V novem jopiču, z lepo počesanimi lasmi je stala Mare na pragu. Gledala je po cesti, ki ji privede nekoga, da ubije dolgo, morečo, strašno samoto! Z rožmarinom in z nageljni je okrasila njegovo fotografijo, da bo vesel, ko pride. Krilila je Mare z rokami po zraku, da ga objame, ko pride, tem srčneje in tesneje.

Marko je znal ljubiti. Znal je ljubiti kakor oni, njen sladki, edini! Kakor bi ne bil živel nikoli Janez, tako je umrl na njegovem domu spomin nanj. Izginili so vsi sledovi, vse je prešlo! Na otrokovem grobu je razpal križ, očetovo gomilo so prerasle mrtve koprive, zasajene kdove od koga in kdove kdaj. Nič več niso bile noči dolge in strašne, nobena plašna senca ni segala iz kota v kot. Novo življenje je prišlo. Njega razkošje je udarjalo preko praga v zunanji svet, da so se zgražali ljudje in pljuvali, koder sta hodila. Samo vaški gostilničar je bil Marku prijatelj. K njemu je znašal izkupiček za prodano zemljo. Kos za kosom je padal od celote. Rušilo se je vidoma. Naglo je šlo navzdol. Prihajala je čim bliže doba, da bo treba živeti zgolj ob penziji.

Kadar je bil Marko pijan, se je spomnil, da lahko kaj pride, kar ga udari. Hotel je pobegniti od nje. A ko je prišel, mu je dospela naproti z mehkim, sladkim obrazom, z nikoli utešenimi

ustnicami. Marka je obšla gorkota. Temne misli so se prelile v željo po njenih tesnih objemih. Nikoli ni ljubil take ženske, ki je koprnela toliko časa po nekom, da jo utolaži in umiri.

Kamro je priredil Marko zase. Po steni nad posteljo je razobesil sabljo in samokrese. Na klinu mu je visela vojaška oprava. Včasih jo je oblekel, da je še bolj jezil neumne vaške dedce in mlečnozobe fantaline, ki so sumljivo zijali za njim. Preden in kadar je legel na svojo posteljo, je napel petelina na samokresu.

Bledost je dahnila v Marina lica. Prihajala je otožna, skrbi polna. Temne, globoke črte so se ji dolble pod očmi.

„Marko, poroči me, sicer bo sramota!“

Marko se je zgasil pri oblastih in v župnišču. A ni dobil dovoljenja, ker se ni mogel izkazati z listinami, da je Janez mrtev in Mare vdova.

Marko je pil in klel ljubico. Sklenil je, da ga vzame noč, a ona naj stori, kar hoče.

VI.

Janez se je odpravil domov. Dovolj mu je bilo trpljenja. Hotel je uživati in začeti na trdih žuljih svojih rok graditi novo, svetlo, ponosno domačijo.

Morda že mislijo doma, da je umrl. Namenoma je molčal toliko časa. A sedaj pride hipoma, nepričakovano, da bo veselje tem lepše, tem popolnejše.

Dolgi, težki, trpljenja polni časi so za njim. Kakor da bi jih nikoli ne bilo. V Janezu je zrastel ponos. Premagal je težave; osvojil si je bodočnost. V njem se je ustvaril drug človek, odločen, samozavesten. Kar ima, to bo znal čuvati. S trdo pestjo bo stal na preži, da mu nihče ne uniči tega, kar si je prisvojil in ustvaril sam. Kdor mu le v mislih seže po tem, kar je njegovega, ga pobije do smrti!

Bil je večer. Topli vetrovi so šepetali v zraku. Mesečna noč je prihajala, z zvezdami posuta halja je visela od obzorja do obzorja. Ob Janezovi desnici je šumela loza. Ob njej se je vila gladka cesta kot silna velikanova roka, ki je naravnala korake potniku do domače hiše. Nič temnega in neprodirnega ni zastiralo njegovih pogledov. Svobodno so mu plavale oči v daljo. Videle so že lepo, belo sobo, kjer sloni Mare sklonjena nad šivanjem in čaka njega, Janeza.

Srečal je prvega človeka na teh samotnih stezah. Dolga senca se je primikala iz dalje.

Z levico je segel Janez pod telovnik. Tam je imel denar. Z desnico je segel nazaj ob hlačnico. Tam je tičal v ozkem, dolgem žepu nož, brušen na dve strani.

Skoro naglas se je zasmel Janez. Saj tod ni hudobnih ljudi. Tujec je šel mimo njega in se s pozdravom ozrl nanj. Ni ga spoznal. Janez se je predrugačil. Upognjen je bil v hrbtu in siv v glavo. Delo ga je postaralo.

Pred njim je stal Sinji vrh. Zagledal je med vejami domačo hišo. Videl je razsvetljeno okno. Srce mu je utripalo burno in glasno. Tekel je skoro. Postal je pred domačim pragom. Vrata so bila samo priprta. Ko jih je odpahnil, se je v sobi nekaj premaknilo. Kakor bi kdo prestavil stol. Gotovo je vstala z njega Mare, ki ga pričakuje. V temi je tipal po sobnih vratih. Začul je korake. Pritisnil je kljuko.

Ko ga je zagledala Mare, so ji klecnila kolena. Opotekla se je do mize in se ujela za rob, da se ni zgrudila na tla.

„Mare!“

Obšla ga je silovita, neskončno bridka boleost. Nehote mu je segla desnica nazaj in se doteknila ročaja dvoreznega noža.

Pred njim je stala Mare, ki se je napravljal spat. Srajca ji je le napol krila prsi, ki so se dvigale viharo in z mrzlično naglico. Ni mu pogledala v oči. Kakor na poročni dan je dvignila rame, kakor da ji zdajci pade na pleča težka Janezova roka. Vsa je zlezla v eno samo grbo, oči so ji švigale izpod čela, išoč izhoda in rešitve.

Zavladal je v sobi mir, ki je moreč in dušeč. Motilo ga je samo silno hropenje Janezovih prsi. Nosnice so se mu napele in stisnili zobje. Stopil je korak proti vratom in jih zaprl. Mare je hotela nekam poleg njega. Janez jo je prijel in vrgel v kot, kjer se je sesedla. Trepetala je, da je bilo čuti, kako bijejo zobje ob zobe.

V Janezovih prsih se je nekaj odtrgalo in zgrmel v večno brezdno.

Žarek iz svetiljke je odblesknil na jeklu ostrega noža v Janezovi desnici.

„Zdaj pride!“ je zašepetalo v Marinih ušesih. Stisnila se je še bolj in zaprla oči...

Nekaj je udarilo ob šipo.

Janez je počenil k Mari. Začutila je njegovo vročo sapo, ko jo je vprašal: „Kdo prihaja?“

„Marko!“

„Kdo?“

„Marko!“

„Reci mu, naj gre spat! Sicer te zakoljem kot mačko!“

Začula sta korake na veži. Bili so negotovi, omahujoči. Janez je razložil Markov glas: „Mare! Ali spiš? Mare!“

Po vratih je tipala roka. Pritiskala je na kljuko.

„Reci mu, naj gre spat!“ zašepne Janez in ji nastavi nož na grlo.

Tresoči Marin glas zaprosi: „Spat pojdi, Marko!“

„A tako rad bi prišel k tebi, Mare!“

„Nocoj pojdi spat, Marko!“

„Pa me tudi jutri ne bo, hudič!“ zakolne Marko. Koraki so se izgubili v veži. Odprla so se vrata in se zopet zaprla.

Janez je vstal. Z rokami se je spel v zrak. Menil je, da se mu podere na glavo strop. Hotel ga je prestreči, da bi ga ne strl.

„Kam je šel Marko?“

„V kamro, spat!“

Janez je pljunil pred Mare dvakrat, trikrat.

„Pogini v sramoti, prešeštnica! Naj pljujejo za tabo, naj ščujejo pse nate, ti smrad, ti gnoj!“

Po prstih je stopal Janez proti kamri. Odprl jo je in zagledal brata, ki je spal na postelji.

Lunini žarki so se zrcalili v sablji in na samokresih ob steni tik postelje.

Krepko je stisnil Janez nož v pest.

Potresel je Marka. Drugič, tretjič . . .

Marko je planil pokoncu.

„Kdo je?“

Zravnal se je na postelji in pogledal bratu v lice. Bilo je blede, kakor bi vstalo od mrtvih.

„Janez!“

Marko je segel k steni.

Janezova levica ga je prijela za grlo in ga položila na ležišče. Oba brata sta zaprla oči. V Janezovo desnico je brizgnilo nekaj vročega . . .

* * *

Uro pozneje je zapel v mestu zvon pri orožnikih.

Trenotek potem vpraša glas na oknu: „Kdo je? Kaj je?“

„Jaz sem, Janez Dolec! V rokah imam še nož, ki je vroč od bratove krvi!“

